

VERKSAMHETSBERÄTTELSE

2009

TUTKIMUSEETTINEN NEUVOTTELUKUNTA
FORSKNINGSETISKA DELEGATIONEN
NATIONAL ADVISORY BOARD ON RESEARCH ETHICS

Forskningsetiska delegationen

TENK

Verksamhetsberättelse 2009 (1.1.2009–31.1.2010)

DELEGATIONENS SAMMANSÄTTNING OCH MÖTEN

Undervisningsministeriet har tillsatt forskningsetiska delegationen för treårsperioden 1.2.2007–31.1.2010. År 2008 var kansler, professor **Eero Vuorio** från Åbo universitet (sedan 1.1.2010 direktör för Biocenter Finland), ordförande för delegationen medan prorektor, professor **Riitta Keiski** från Uleåborgs universitet var vice ordförande. Delegationen har åtta medlemmar:

Professor **Katie Eriksson** (Åbo Akademi),
Lagstiftningsrådet **Markku Helin** (justitieministeriet),
Utvecklingschef **Arja Kuula** (Finlands samhällsvetenskapliga dataarkiv, Tammerfors universitet),
Direktör **Paavo Löppönen** (Finlands Akademi),
Direktör **Sinimaaria Ranki** (yrkeshögskolan Metropolia),
Teknologisakkunnig **Hanna Rantala** (Tekes),
Professor **Ari Salminen** (Vasa universitet),
Forskningsprofessor **Jussi Simpura** (Institutet för hälsa och välfärd)

Generalsekreterare för delegationen var docent **Liisa Nieminen**. **Terhi Tarkiainen** var delegationsassistent, förutom under perioden 1.8.2009 - 31.12.2009 då hon vikarierades av **Heidi Laine**.

Forskningsetiska delegationens kansli finns i anslutning till Vetenskapliga samfundens delegation i Riddarhuset (Regeringsgatan 2 B, 00170 Helsingfors).

Delegationen sammankom sammanlagt 7 gånger år 2009 och en gång i januari 2010. Möten arrangerades i Vetenskapernas hus, Kyrkogatan 6, 00170 Helsingfors, med undantag för decembarmötet. Dessutom hölls vissa arbetsgruppsmöten i generalsekreterarens kansli.

1. Förebyggande verksamhet och utbildning

Forskningsetiska delegationen bedrev år 2009 aktivt informationsarbete för att öka kännedomen om de anvisningar som publicerades 3.4.2002, *God vetenskaplig praxis och handläggning av avvikelser från denna*. Till målgrupper under år 2009 hade särskilt utsetts de av Finlands Akademi finansierade nya forskarskolorna som inleder verksamheten år 2010. Anvisningarna har också delats ut i Vetenskapernas hus, i Vetenskapsbokhandeln, på delegationens seminarier och i samband med vissa andra evenemang.

Fram till utgången av år 2009 hade sammanlagt 96 universitet, yrkeshögskolor, forskningsinstitut och andra forskningsorganisationer undertecknat anvisningarna. En lista över de organisationer som undertecknat anvisningarna finns på delegationens webbsidor: www.tenk.fi/HTK/allekirjoittajat.pdf. Under år 2009 anslöt sig inga nya organisationer. Till följd av att universitetens och högskolornas antal i och med införandet av den nya universitetslagen gick ned, minskade antalet berörda organisationer något i början av år 2010. Efter att Aalto-universitetet och Östra Finlands universitet förbundit sig att iakttä anvisningarna, är antalet anslutna organisationer nu 92.

I likhet med tidigare år fick delegationen ta emot önskemål om utbildning inom det forskningsetiska området från flera universitet, forskarskolor, yrkeshögskolor och olika forskningsorganisationer. Delegationens ordförande, vissa medlemmar och generalsekreteraren fungerade som utbildare i forskningsetik på olika håll i Finland (Bilaga 1).

Delegationen anordnade 21.4.2009 i Vetenskapernas hus i Helsingfors ett seminarium, ”Mutkat suoriksi ja kärjet teräviksi, Tiedejournalismin pelisäännöt” (spelregler för vetenskapsjournalistik) i samarbete med vissa andra organisationer. Presentationerna under detta seminarium finns tillgängliga på en webbplats som upprätthålls av Delegationen för informationspridning (www.tjnk.fi).

Ett seminarium och en kurs om etisk förhandsbedömning, planerad för år 2009, har uppskjutits till år 2010, eftersom den etiska förhandsbedömningen av undersökningar som räknas till humanvetenskaperna inte kommer igång förrän då.

2. Utveckling av mekanismerna för utredning av forskningsetiska problem

Under år 2009 behandlade forskningsetiska delegationen sammanlagt sex misstänkta fall av avvikelse från god forskningspraxis. Alla dessa fall hade redan behandlats på lokal nivå, men det var nödvändigt att även få dem behandlade av delegationen. I två av fallen var det fråga om misstänkt plagiering och ett fall gällde forskningsetiska frågor i anslutning till beställd forskning. Ett av fallen gällde misstänkt förfalskning från forskarens sida (olovliga eller stulna citat) i vetenskap samt kränkning av god forskningspraxis, i och med att forskaren utan tillstånd hade använt och i eget namn publicerat en forskningsplan som var konfidentiell; de övriga forskarna hade nämnts som medarbetare utan deras kännedom. I ett fall gällde misstanken bl.a. att forskarna påstods upprepade gånger ha försökt motivera sin forskningsplan genom att presentera påhittat material för vetenskapssamfundet och att de hade vilselett vetenskapssamfundet och beslutsfattarna beträffande arbetets betydelse; vidare sades de ha gjort sig skyldiga till oärlighet i olika dokument. En ytterligare omständighet som fick kritik var att ärendets behandling varit så utdragen i universitetet ifråga. Ett fall gällde påståendet att godkännandet av en doktorsavhandling vid ett universitet hade skett med åsidosättande av god forskningspraxis. Enligt den som begärde utlåtandet var den ansvariga instansen i detta fall hela universitetet, inte enbart forskaren ifråga.

I det ena fallet av misstänkt plagiering ansåg delegationen att den berörda högskolan inte i sin handläggning hade följt anvisningarna om ”God vetenskaplig praxis och handläggning av avvikelser från denna”. Den studerande som begärde utlåtandet hade fått sin avhandling pro gradu underkänd på grund av plagiering med stöd av 20 § i instruktionen om studieprestationer och hade tilldelats en varning med stöd av 20 § i universitetslagen. Delegationen ansåg att ärendet bör behandlas på nytt, enligt delegationens anvisningar. I granskningen skulle det beaktas författarens och handledarnas skyldigheter och ansvar på det sätt som framgår ur

delegationens anvisningar och den berörda högskolans kvalitetsinstruktion. Högskolans rektor meddelade sedermera att en grupp tillsatts för att utreda frågan.

I det andra fallet av plagiering ansågs det att den studerandes rättsskydd under utredningen av misstankarna hade tillgodosetts enligt universitetets egna regler om studieprestationer. Det var fråga om ett kunskapsprov som var på lägre nivå än en avhandling pro gradu, dess omfattning var bara 5 studiepoäng. Den studerandes rättsskydd förutsatte inte igångsättningen av en tung process av det slag som anges i den forskningsetiska delegationens anvisningar. Det fästes också vikt vid att universitetet var villigt att bevilja den studerande, vars studier var tidsbundna, förlängd studietid för avläggandet av studieprestationen.

I ett fall ansåg delegationen att situationen var sådan att delegationens anvisningar om kränkningar av god vetenskaplig praxis inte alls var tillämpliga. Trots att utredningen hade företagits i en separat institution underställd ett universitet, så uppfyllde den inte kriterierna för vetenskaplig forskning. Utredningen hade gjorts för att uppfylla beställarens mål och publikationen hade skett på beställarens webbplats, inte i universitetets vetenskapliga publikationsserie. Därför tog delegationen inte upp ärendet till behandling som ett fall av det slag som avses i anvisningen om ”God vetenskaplig praxis och handläggning av avvikelser från denna”.

I ett fall ansågs en forskare ha gjort sig skyldig till vårdslöshet beträffande god vetenskaplig praxis, när denne i en forskningsplan som inlämnats till Finlands Akademi hade intagit citat ur en tidigare konfidentiell forskningsplan som uppgjorts av andra forskare, och därvid uppgett att dessa forskare varit hans samarbetspartners utan att dessa informerats om saken, inte heller hade dessa informerats om hur ärendet avancerat. Däremot ansågs forskaren inte ha gjort sig skyldig till stöld av forskningsplanen, eftersom han inte i sin ansökan hade fört fram de övriga forskarnas arbete som sitt eget, utan han hade bara beskrivit ett samarbete som var tänkt att bedrivas med dessa. Referenserna till dessa forskningsinsatser hade varit korrekta.

I ett fall konstaterade delegationen att det i första hand var fråga om en sedan länge pågående akademisk tvist mellan två skolor och inte om ett forskningsetiskt problem. Det är inte delegationens sak att ta ställning till vetenskapliga meningsskiljaktigheter. Trots att ett fel i sättet att referera i och för sig utgjorde ett avsteg från god vetenskaplig praxis ledde detta klander inte till åtgärder, eftersom det inte var fråga om vare sig fusk eller vårdslöshet. Frågan om forskningsuppläggnings motiveringar är i första hand en vetenskaplig fråga. Trots att genomförandet av en förundersökning vid universitetet hade tagit betydligt längre tid än vad som är kutym, var det inte enligt delegationens åsikt fråga om en avsiktlig fördröjning. Vid ärendets behandling bör hänsyn tas till sakens omfattning och svårighetsgrad samt förseningar på grund av eventuella översättningsbehov.

I ärendet som gällde granskning av en avhandling fann delegationen att det var en vetenskaplig tvist, inte en forskningsetisk fråga.

Av de viktigaste utlåtandena gjordes sammandrag för publicering på delegationens webbplats (www.tenk.fi).

Dessutom gav delegationens ordförande, flera medlemmar och generalsekreteraren olika instanser råd om innehållet i god forskningspraxis och mekanismerna för utredning av avvikelser från god forskningspraxis.

3. Initiativ, publikations- och informationsverksamhet

Delegationen inrättade år 2007 en arbetsgrupp för att dryfta etiken i anknytning till humaniora och samhällsvetenskap; gruppen fick sitt arbete färdigt enligt planerna i slutet av år 2008 och överlämnade sitt betänkande till forskningsetiska delegationen i början av år 2009. Delegationen sände ut arbetsgruppens förslag till ett stort antal instanser för utlåtande, och med stöd av dessa utlåtanden företogs ytterligare en del modifieringar av gruppens resultat. I april 2009 slog delegationen fast dokumentet *Etiska principer för humanistisk, samhällsvetenskaplig och beteendevetenskaplig forskning och förslag om ordnande av etikprövning*, som utgavs på tre språk, finska, svenska och engelska. Dokumenten finns tillgängliga i pdf-format på delegationens webbplats. Dokumentet skickades i augusti 2009 till undervisningsministeriet, och då publicerades också en informationskrift som gick bl.a. till universitetens informatörer. Samtidigt fattades beslut

om att åtgärderna för att få universitet, högskolor, forskningsorganisationer etc. att förbinda sig till de etiska principerna inleds i januari 2010, så snart den nya universitetslagen trätt i kraft. Dokumentet sändes för undertecknande till rektorerna och cheferna för alla de instanser – universitet och andra forskningsinstitutioner – som tidigare hade förbundet sig till anvisningen ”*God vetenskaplig praxis och handläggning av avvikelser från denna*”.

Delegationen gjorde i ett brev till undervisningsministeriet 2.11.2009 en framställan om att ministeriet skulle vidta åtgärder för att bereda en ändring i lagstiftningen, så att den i Finlands grundlag, samt i FN-stadgan om barnens rättigheter, tryggade rätten för barn att enligt sin utvecklingsnivå ha medinflytande i frågor som gäller dem själva också skulle realiserats bättre än nu ifråga om barns deltagande i forskning.

En väsentlig del av delegationens informations spridning sker i form av seminarieföredrag samt genom artiklar som publiceras av medlemmarna och generalsekreteraren.

Artiklar och andra publikationer av delegationens medlemmar och generalsekreteraren:

- Arja Kuula och Eero Vuorio: Eettinen ennakoarvointi laajenee ihmistieteisiin, ledare i tidskriften *Tieteessä tapahtuu* 1/2009,
- Arja Kuula: Alaikäisiltä kerätyn tutkimusaineiston arkistoinnin ja jatkokäytön etiikkaa. Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka (red. Kaisa Vehkalahti & Niina Rutanen & Tarja Pösö & Hanna Lagström). Nuorisotutkimusseura, Helsingfors 2010.
- Ari Salminen och Kirsi Lähdesmäki: Ethics – Does it Play a Role in the Finnish University Reform? *Hallinnon Tutkimus* 28 (2009:3), s. 48–61,
- Liisa Nieminen: Lapset tutkimuskohteena: Kuka päättää lapsen osallistumisesta tutkimukseen? *Tidskriften Lakimies* 2009, s. 226–253,
- Liisa Nieminen: Bokrecension: Henrika Clarkeburn och Arto Mustajoki, *Tutkijan arkipäivän etiikka*, *Tidskriften Lakimies* 2009, s. 532–537,
- Liisa Nieminen: Lasten ja nuorten tutkimus: oikeudellinen tarkastelu. Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka (red. Kaisa Vehkalahti & Niina Rutanen & Tarja Pösö & Hanna Lagström). Nuorisotutkimusseura, Helsingfors 2010.
- Liisa Nieminen: Ethical Principles of Research in the Humanities and Social and Behavioural Sciences and Proposals for Ethical Review. *Ethically Speaking* 13/2009,
- Liisa Nieminen: Lapsen etu ja tutkimukseen osallistuminen: Kuka määrittelee lapsen edun? Månatlig kolumn i *Valtakunnallinen lapsuudentutkimuksen verkosto*, december 2009.

4. Avgivna expertutlåtanden, internationell verksamhet och annat samarbete

Forskningsetiska delegationen utgav år 2009 ett expertutlåtande:

- Utlåtande till social- och hälsovårdsministeriet beträffande ändring av lagen om medicinsk forskning och lagen om patientens ställning och rättigheter; utkast till proposition (13.11.2009)

Internationella möten i vilka ordföranden, medlemmarna eller generalsekreteraren har deltagit:

- Ordförande Eero Vuorio: Samarbetskonferens för de europeiska forskningsetiska delegationerna (nätverket ENRIO), Amsterdam, 11–12.3.2009,
- Ordförande Eero Vuorio: ESF–ORI Workshop: ”Responsible Conduct of Research: Good Research Practices and Research Integrity Training”, Strasbourg, 27–28.10.2009,
- Medlem Paavo Löppönen: Seminarium för EU:s forskningsprogram BONUS, Tallinn, 20.8.2009,
- Medlem Ari Salminen: konferensen *Ethics in Higher Education*, Vilnius, 23–26.8.2009,
- Generalsekreterare Liisa Nieminen: *The EFGCP Annual Conference 2009: Research Integrity: A European Perspective*, Prag, 27–28.1.2009,

- Generalsekreterare Liisa Nieminen ESF-ORI Workshop: ”Responsible Conduct of Research: Good Research Practices and Research Integrity Training”, Strasbourg, 27–28.10.2009.

5. Personal och ekonomi

Forskningsetiska delegationen hade år 2009 en anställd i huvudsyssla, generalsekreteraren. Likaså har delegationen en avlönad assistent som delas med Delegationen för informationsspridning. Dessutom hade delegationen tillgång till de telefonväxel-, data- och vaktmästartjänster som Vetenskapliga samfundens delegation erbjuder.

Undervisningsministeriet hade år 2009 anvisat forskningsetiska delegationen sammanlagt 35 000 €, varav 10 000 € hade reserverats för omkostnader och 25 000 € för delegationens publikations- och seminariekostnader. De ovan nämnda medlen administreras av undervisningsministeriet. Medlen för avlöning av forskningsetiska delegationens generalsekreterare och byråsekreterare och för kansliets upprätthållande administreras av Vetenskapliga samfundens delegation.

Verksamhetsberättelsen har framlagts för forskningsetiska delegationens möte den 28 januari 2010.

Eero Vuorio
Ordförande

Liisa Nieminen
Generalsekreterare

Bilaga 1:

Förteckning över andra än delegationens egna seminarier och kurser rörande forskningsetik där forskningsetiska delegationens ordförande, medlemmar och generalsekreterare har föreläst år 2009

- Ordförande Eero Vuorio: Tutkimuksen eettiset arvot, Rauman kauppakamari ja ammattikorkeakoulu, Oras-yhtymä, Raumo 25.2.2009,
- Ordförande Eero Vuorio: Tutkimusetiikka lääketieteen opiskelijoille, Åbo universitet, 8.4.2009,
- Ordförande Eero Vuorio: Seminarium för de rikstäckande etiska delegationerna, Åbo universitet, 7.5.2009,
- Ordförande Eero Vuorio: Föreläsning vid avslutande möte för programmet Bionet (Ethical governance of Biological and Biomedical Research: Chinese-European Co-operation), London, 4.9.2009,
- Ordförande Eero Vuorio: Seminarium om vetenskapsjournalistik: Mutkat suoriksi ja kärjet teräviksi, Tiedejournalismin pelisäännöt? Helsingfors 21.4.2009,
- Vice ordförande Riitta Keiski: Plagiointi yliopisto-opiskelussa, ITU-kahvila, Uleåborgs universitet, 19.3.2009,
- Vice ordförande Riitta Keiski: Research Ethics, Infotech Oulu Graduate School, Uleåborgs universitet, 10.11.2009,
- Medlem Arja Kuula: Stiftelsen för Rehabilitering, Helsingfors, 14.1.2009,
- Medlem Arja Kuula: The Joint Master's Programme in Comparative Social Policy and Welfare, Tammerfors universitet, 5.2.2009,
- Medlem Arja Kuula: Nordic-Baltic Doctoral Network in Social Work, Tammerfors universitet, 19.3.2009,
- Medlem Arja Kuula: seminariet Etiikka, Uleåborgs universitet, 3.4.2009,
- Medlem Arja Kuula: seminariet Kulttuurin tutkijoiden tutkimusetiikka, Björneborg, 4.5.2009,
- Medlem Arja Kuula: IASSIST 2009 Conference, Tammerfors universitet, 28.5.2009,
- Medlem Arja Kuula: Konferensdag för sekreterarna för sjukvårdsdistriktens etiska kommittéer, Jyväskylä, 29.5.2009,
- Medlem Arja Kuula: Jyväskylä universitet, 10.9.2009,
- Medlem Arja Kuula: Jyväskylä universitet, 6.10.2009
- Medlem Arja Kuula: Helsingfors universitet, 9.10.2009,
- Medlem Arja Kuula: Sosiaalityön valtakunnallinen tutkijakoulu, Tammerfors universitet, 12.1.2010
- Generalsekreterare Liisa Nieminen: Valtakunnallinen geologian tutkijakoulu, Helsingfors universitet, 4.3.2009.
- Generalsekreterare Liisa Nieminen: Valtakunnallinen hoitotieteen tutkijakoulu, Åbo Akademi, 5.5.2009,
- Generalsekreterare Liisa Nieminen: Tammerfors universitet, medicinska fakulteten, 7.10.2009,
- Generalsekreterare Liisa Nieminen: Helsingfors universitet, beteendevetenskapliga fakulteten, 14.10.2009.
- Generalsekreterare Liisa Nieminen: Helsingfors universitet, påbyggnadsstuderande i naturvetenskaper, 21.10.2009,
- Generalsekreterare Liisa Nieminen: Åbo universitet, juridiska fakulteten, 26.1.2010

Forskningsetiska delegationen
Regeringsgatan 2B
00170 HELSINGFORS

tel. (09) 2286 9234
www.tenk.fi